

جایگاه معماری پایدار در زیبایی‌شناسی معماری

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۱/۰۶

تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۲/۱۰

کد مقاله: ۵۳۶۹۸

مسعود وحدت طلب^۱، مزده سروش^۲

چکیده

منتقدین معماری پایدار بر این باورند که معماری سبز فاقد زیبایی بصری است، زیرا معماران این سبک فقط با در نظر داشتن تعدادی محدودی از المان‌ها اثر معماری خود را خلق می‌کنند که هیچ اثر زیبایی در آن نیست و فقط جنبه‌های مصرف انرژی در ساختمان پایین آورده می‌شود. اما نمونه‌های اجرایی این سبک معماری نشان می‌دهد که معماری پایدار در کنار پایین آوردن مصرف انرژی و همچنین سازگاری با محیط اطراف خود می‌تواند بسیار زیبا هم باشد. در این مقاله ابتدا با ایجاد نظمی منطقی تعریفی از مفهوم زیباشناسی با استناد به گفته‌های محققان و اندیشمندان حوزه‌های مختلف تبیین گردیده است. پس از آن به ارائه تعریفی از معماری پایدار پرداخته و در نتیجه با استفاده از ویژگی‌های مهم استخراج شده از مفهوم زیبایی‌شناسی با توجه به تعریف معماری پایدار، می‌توان جایگاه معماری پایدار را در زیبایی‌شناسی معماری یافت. در نهایت می‌توان این‌گونه گفت که امروزه با توجه به آلودگی‌های گوناگون زیستی در زمین و محدودیت در منابع نوسازی و بازسازی ساختمان‌ها به صورت پایدار به نظر می‌رسد نه یک تفنن بلکه یک ضرورت است که هم معماران و طراحان و هم مالکین بنا باید به آن توجه و اهتمام ویژه داشته و به سمت آن حرکت نمایند اما در کنار آن بایستی به مسائل زیبایی‌شناسی برای دلپذیر بودن آن‌ها از لحاظ بصری تأکید کرد، زیرا باید در کنار توجه به صرفه‌جویی در مصرف انرژی به زیبا بودن معماری آن‌ها هم توجه داشت.

واژگان کلیدی: معماری پایدار، زیبایی‌شناسی، زیبایی‌شناسی معماری پایدار

۱- استادیار دانشگاه هنر اسلامی تبریز

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه هنر اسلامی تبریز (mojdesoroush@gmail.com)

۱- مقدمه

زیبایی‌شناختی حسی است که در تمام موجودات یافت می‌شود در مورد موجود متفکر، انسان، این گزینه به اوج می‌رسد تلاش برای داشتن زیبایی و خلق آن در تمام حرفه‌ها و زمینه‌های سبک‌شناسی پدیدار گشته است، خصوصاً در مواردی که جایی برای خلاقیت وجود داشت، انسان در تمام موارد در کنار تلاش برای آسایش، سعی نمود تا محیطی را برای خود بسازد که حس لطیف زیبا شناسانه خود را ارضا کند و این مقوله در حیطه کاری معماران نیز نادیده گرفته نشده است. منتقدین معماری پایدار بر این باورند که معماری سبز فاقد زیبایی بصری است، زیرا معماران این سبک فقط با در نظر داشتن تعدادی معدودی از المان‌ها اثر معماری خود را خلق می‌کنند که هیچ اثر زیبایی در آن نیست و فقط جنبه‌های مصرف انرژی در ساختمان پایین آورده می‌شود؛ اما نمونه‌های اجرایی این سبک معماری نشان می‌دهد که معماری پایدار در کنار پایین آوردن مصرف انرژی و همچنین سازگاری با محیط اطراف خود می‌تواند بسیار زیبا هم باشد. در این پژوهش پاسخ به سؤال زیر مد نظر بوده است:

- چه نسبتی بین معماری پایدار و اصول مربوط به زیبایی‌شناسی در معماری وجود دارد؟
- هدف پژوهش: بررسی معماری پایدار و جایگاه آن در زیبایی‌شناسی معماری
- روش پژوهش: این مطالعه از نوع تحلیلی محتوایی بوده و ابزار گردآوری اطلاعات به صورت تحلیل مفاهیم و نظریه‌های موجود در مورد نحوه ی زیبایی‌شناسی در مقوله ی معماری پایدار بوده است. برای بدست آوردن نتایج مطلوب در این پژوهش و ارایه ی پاسخ‌های مناسب به سؤال فوق از تحلیل کتابخانه ای اعم از کتاب، رساله و مقالات استفاده شده است.

۲- زیبایی‌شناسی

واژه زیباشناسی آن طور که در زبان فارسی متداول است و معادل واژه «استتیک» Aesthetics به کار رفته است، به معنی ادراک است و از نظام فلسفی خاصی سخن می‌گوید که کارش کاوش در معنای جمال و شناخت زیر و بم‌های این پدیده است. واژه زیبایی‌شناسی را در سال ۱۷۵۰ الکساندر باومگارتن Baumgarten. Alexander برای بیان مفهوم سلیقه در هنرهای زیبا ابداع کرد. (یاوری، ۱۳۹۲، ۸-۹) از قرن‌ها پیش به موازات پرداختن به زیباشناسی در مباحث فلاسفه، هنرمندان و معماران، جستجو برای تدوین علم اثباتی زیبایی‌شناسی نیز جریان داشته است. (لنگ، ۱۳۸۸، ۳۴) «افلاطون، زیبایی را مخالف با هنر تعبیر کرد. افلاطون به خوبی می‌دانست که جز به کل و خاص به عام بستگی دارد. ایده زیبایی مطلق، قدمت و اصالت را در کل می‌دید. افلاطون زیبایی را هماهنگی میان اجزا می‌داند با کل» (یاوری، ۱۳۹۲، ۱۰) زیبایی‌شناسی باید بیان (ابراز) را نه تنها در بیان هنری بلکه در تمام اشکال آن بررسی کرد. «(همان، ۲۷) یکی از انگیزه‌های مطالعه زیبایی‌شناسی، نسبی بودن ترجیحات و سلیقه‌های انسان است. (اسپریتو، ۱۳۹۰، ۱۳۳) براساس نظر جان دیویی درباره زیباشناسی، «محتوای اثر هنری همان چیزی است که انسان حس می‌کند. ذات یا ماهیت هر چیزی، آن چیزی است که ممکن نیست به نحو دیگری اندیشیده شود» (یاوری، ۲۷، ۱۳۹۲) موضوع علم زیبایی‌شناسی، تشخیص و درک عواملی است که در ادراک یک شی یا یک فرایند تجربی، زیبا یا حداقل خوشایند نقش دارند. (گروتز، ۱۳۸۸، ۵۲) درک توانایی انسان برای ابداع جلوه‌هایی است که از نظر زیبایی‌شناسی خوشایند به حساب می‌آیند. (لنگ، ۱۳۸۸، ۳۵) تعریف جامع تجربه زیباشناختی باید از تمام مقاصد طراحی به دست آید، زیرا لذت را از ارضای مجموعه این مقاصد حاصل می‌شود. بنابراین، مردم لذت را از محیطی کسب می‌کنند که ساختار آن الگوهای جاری رفتار و آسایش فیزیولوژیک مورد نیاز آنان را به خوبی تامین کند. برای دست یافتن به این مقصد، ساختار محیط باید با نیازهای اندام واره ای، شخصیتی، اجتماعی و فرهنگی مردم، در محیط جغرافیایی خاص منطبق شود. با فرض اینکه محیطی جاری رفتار را به خوبی تامین کند، آن محیط در صورتی از نظر زیباشناختی لذت بخش است که تجربیات حسی لذت بخشی را تداعی کند. (جاپدری، ۱۳۹۲).

۳- معماری پایدار

طرح اصطلاح معماری پایدار در مسیر نیل به معماری "حساس و پاسخگو" به محیط در اواخر دهه ۷۰ میلادی، بازگو کننده نگره ای در طراحی و ساخت فضاهای انسانی است که برخورداری از حساسیت‌های بوم شناختی را برای برقراری فضاهای زیستی سالم با کیفیت و برخورداری از معانی و مفاهیم ارزشی-فرهنگی، توامان با حفظ تعادل زیستی محیط فراگیر ضروری می‌داند. (صیادی و مداحی، ۱۳۹۰، ۱۶)

معماری پایدار با اقلیم همگام است و محیط زیست را بر هم نمی‌زند و معماری ای است که به اقلیم، انسان، فرهنگ و محیط زیست خودش احترام بگذارد (صابری، ۱۳۸۲)

معماری پایدار پاسخ معمارانه ایست که: زندگی انسان‌ها و حفظ و نگهداری از آنها را، در حال و آینده را در درجه اول اهمیت قرار می‌دهد و کیفیت زندگی و سکونت انسان‌ها و کلیه موجوداتی که در آن محیط زندگی می‌کنند را ارتقا می‌دهد و سطح آسایش

زندگی را از نظر فیزیکی و روانی در محیط زیست بهبود می بخشد. (ادوارد، ۱۳۹۳، ۷) درک مفهوم معماری پایدار به هیچ عنوان منفک و جدا از درک مفاهیم جداگانه معماری و پایداری نیست. معماری را باید وسیله ای غیر قابل انکار برای زندگی و نه فقط ساختن بلکه مجموعه ای از تفکر، عملکرد و مصرف دانست و ساختارهای معمارانه نه فقط جهت استفاده فیزیکی بلکه استفاده روحی و روانی نیز باشند. معماری پایدار واقعی نباید فقط در جهت مقابل و عکس نحوه ساخت و دخل و تصرف در طبیعت گام بردارد. بلکه باید ضامن ساختارهای هماهنگ در طبیعت و انسان باشد. (همان، ۸)

«برای پایدار شدن یک اثر معماری می توان سه اصل را متصور شد. اولین اصل یکی شدن با زمینه و بک گراند است. منظور از زمینه صرفا طبیعت و یا چنین عناصر منفردی نیست بلکه منظور از بک گراند، اجتماع، سیاست، اقتصاد، فرهنگ، اقلیم، جغرافیا، تاریخ و غیره است. دومین اصل پایداری اصل استقلال یا عدم وابستگی است و یک سیستم پایدار باید به خودی خود ترمیم و تنظیم شده و تا حد امکان نیازی به عناصر خارجی نداشته باشد. سومین اصل، نو بودن و تازگی یک اثر است. یعنی یک معماری پایدار همیشه نو و تازه است و هرگز غبار کهنگی نخواهد گرفت.

۴- اصول معماری پایدار

اصولی که از دیدگاه براند و رابرت وال باید رعایت شود تا یک ساختمان در زمره بناهای پایدار طبقه بندی شود، به شرح زیر است:

اصولی که باید رعایت شود تا یک ساختمان در زمره بناهای پایدار طبقه بندی شود به شرح زیر است:

اصل اول: حفظ انرژی Conserving Energy

اصل دوم: هماهنگی با اقلیم Working with Climate

اصل سوم: کاهش استفاده از منابع جدید Minimizing new Resources

اصل چهارم: برآوردن نیازهای ساکنان Respect for site

اصل پنجم: هماهنگی با سایت Respect for Site

اصل ششم: ایجاد یک روند مشارکتی

اصل هفتم: ارتباط با طبیعت

اصل هشتم: کل گرایی Holism

اصل نهم: زیبایی: التیام روح و روان استفاده کنندگان جهت پایدار ماندن در اذهان (منبع: سفلی، ۱۳۸۳، ۶۶)

۵- زیبایی شناسی معماری پایدار

زیباشناسی معماری پایدار برای ردیابی مفاهیم کلیدی که در زمینه آنچه که به معنای طراحی در یک مسیر پایدار است تلاش می کند (AlSayyad، ۲۰۱۲). در واقع یک بحث جدید برای توجیه نیاز به زیبایی شناسی معماری پایدار بر تداوم الگوی پایداری فعلی است. در مورد زیبایی شناسی معماری پایدار، می توان پیش زمینه دانش لازم در این زمینه را به سه دسته طبقه بندی کرد یا به عبارتی سه اصول زیبایی پایدار ایجاد شده است:

فلسفه ی زیبایی شناختی عمومی، فلسفه و زیباشناسی معماری، تئوری و عمل پایدار (پایداری نشان دهنده یک فلسفه عملی، پایداری به عنوان مفهوم مولد برق در فرایند طراحی، و اصول معماری پایدار) که عموماً مربوط به محدودیت های خاص سایت خود می باشد. این سه دسته بندی اصلی ساختمان را تشکیل می دهند، که زیبایی شناسی معماری پایدار چه خواهد شد و بنابراین برای درک این موضوعات، ارائه یک مبنای قوی برای استدلال در این زمینه حیاتی است (Barrett Douglass 2008)، براساس اصول فیزیکی فینوچارو (Finocchiaro) براین باور است که زیبایی شناسی طراحی پایدار می تواند به عنوان یک معادله ی فرم و ابعاد در رابطه با متغیرهای محیطی باشد. او همچنین به این نتیجه رسید که زیباشناسی طراحی پایدار یک فرایند تکامل زیستی است که اشاره به فرم و عملکرد توأم با هم دارد (Doevendans 2011).

زیبایی شناسی پایدار یک مفهوم ناقص بدیهی، فاقد زیرساخت های نظری و کمتر به صورت نقطه عطف در پروژه ها مورد توجه است. این استدلال بر این فرض منطقی استوار است که اگر اصول طراحی پایدار زیبا باشند، اجتماع با تمایل بیشتری آن ها را خواهد پذیرفت. نه احساس زیبایی که خود معماران پدید آورنده آن هستند، بلکه روشی که در آن معماران، مهندسان و طراحان منظر بتوانند طراحی پایدار را با همه غنای دیداری و تنوع فضایی اش، از طریق مجموعه ای از نگرش های معمارانه به تصویر بکشند. طراحی پایدار می تواند چشم اندازی را ارائه کند که به اکوزیبابی شناسی اجازه دهد به تدریج به عنوان یک سبک یا یک جنبش جدید در معماری رشد کند. چالش معماران ایجاد زیبایی بیشتر با مداخله کمتر است» (ادوارد، ۱۳۹۳، ۲۱-۲۲)

شکل ۱: مدل زیبایی شناسی معماری پایدار منبع: عباس مسعودی
مقاله زیبایی شناسی در معماری بومی

نتیجه گیری

میل به زیبایی از نیازهای اساسی وجود فطری انسان است که از طریق آن می توان به کمال مطلوب رسید. در معماری گذشته ی هر کشور بناهایی هستند که زیبا می نمایند و مولفه هایی که این زیبایی را به وجود آورده اند موجب دوام و افزایش عمر این بناها شده اند. در معماری پایدار با حفظ انرژی، هماهنگی با سایت، توجه به بگرداند، ارتباط با طبیعت، نو بودن و تازه بودن بنا برای برآوردن نیازهای ساکنین رو به رو هستیم. این عوامل با کنار هم قرار گرفتن و تاثیر پذیری از عامل زیبایی شناسی به عنوان یک جنبش جدید در معماری پایدار می تواند به خلق یک اثر با غنای دیداری و ارزشمند فرهنگی که بر روح و روان ساکنین اثر مثبت گذاشته و باعث پایدار ماندن اثر در ذهن شود بینجامد.

منابع

- ۱- اسپریتو، ی. (۱۳۹۰) تاریخچه زیبایی شناسی و نقد هنر (زیبایی شناسی در جهان غرب)، آژند، یعقوب چاپ دوم، انتشارات مولی.
- ۲- ادوارد، ب (۱۳۹۳) رهنمون هایی به سوی معماری پایدار، شهرروز تهرانی، ایرج، چاپ دوم، انتشارات نشرمهرآزان.
- ۳- سفلائی، ف (۱۳۸۳) "کنکاشی پیرامون مفاهیم و تجارب معماری پایدار"، مجله آبادی، شماره ۴۲
- ۴- جایدی، ا" (۱۳۹۲). مروری تحلیلی بر مفاهیم زیبایی وارزش های ارزش شناختی در معماری"، کنفرانس بین المللی مهندسی عمران، معماری و ۲۸ دی، تبریز، ایران - طراحی شهری بر مبنای توسعه پایدار، ۲۷-۲۸ دی، تبریز، ایران.
- ۵- گروتز، ی (۱۳۸۸) زیبایی شناسی در معماری، پاکزاد، جهانشاه. همایون، عبدالرضا، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- ۶- لنگ، ج. (۱۳۸۸) آفرینش نظریه معماری؛ نقش علوم رفتاری در طراحی محیط، عینی فر، علیرضا، انتشارات دانشگاه تهران.
- ۷- یآوری، ح. (۱۳۹۲) آشنایی با زیبایی شناسی، چاپ اول، انتشارات آذر
- 8- Doevendans, K. (2011) Aesthetics of Sustainable Architecture. 2
- 9- Barrett Douglass, D. (2008). Defining A Sustainable Aesthetic: A New Paradigm For Architecture 6-13.